

Мар'яна Михайлівна Марусинець,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри психології і педагогіки,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

РЕФЛЕКСИВНА ПАРАДИГМА В КООРДИНАТАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ

У статті порушено проблему модернізації освіти в сучасних вишах з орієнтуванням на нові підходи, які ґрунтуються на засадах уніфікування зі світовими стандартами підготовки фахівців. Серед них пріоритетним є рефлексивно-орієнтована концепція освіти, що створює переорієнтацію цільових установок для самореалізації та творчого розвитку. В її основу покладено ідею організації взаємопов'язаної рефлексивної діяльності всіх суб'єктів, що забезпечують спрямованість основних навчальних процесів на розвиток рефлексії в цілому, її якостей і компонентів особистісно-сислової сфери суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної навчальної взаємодії. Саме рефлексія є однією із головних складових сучасного інноваційного навчання, оскільки виступає найважливішим духовно-моральним феноменом, завдяки якому свідомість постає «живим» інструментом самоорганізації особистості; дозволяє реалізувати фундаментальний дидактичний принцип, обґрунтований вітчизняною та зарубіжною психолого-педагогічною думкою.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивна парадигма, рефлексивне середовище, модернізація освіти, підготовка фахівців-психологів.

Гуманізація освіти як пріоритетний напрям сучасного етапу суспільного розвитку, необхідності оптимізації процесу продуктивного входження особистості в усі сфери діяльності, формування людини – громадянина, інтегрованого в систему етнічної і світової культур, ставлять перед освітніми установами певні цілі і завдання. Особистісна орієнтація навчального процесу виводить на пошук тих підходів, які безпосередньо обумовлюють формування спрямованості, цінностей, духовності студентів. Особливого значення набувають психолого-педагогічні дослідження, у яких розкривається змістова сфера особистості фахівця і застосування змістових утворень як чинників виведення навчального процесу на значущий (особистісний) рівень (А. Асмолов, І. Ладенко, В. Семиченко, Г. Щедровицький). У такому контексті навчальний процес розглядається як спосіб трансляції культури від одного покоління до іншого, як процес розкриття «кристалізованих» (А. Леонт'єв) смислів, окреслених у наукових підходах, концепціях, теоріях. За вченим, «сенсу не вчать і сенсу не навчаються» – це психологічна аксіома, за якої у навчальному процесі можна створити умови, де «сенси для інших» стає «сенси для себе» [4]. Відбувається подолання відчуження змісту, що досягається в навчальному процесі, від традиційного. Навчання набуває смислової реальності – реальності, що складає сенси для кожного окремого студента.

Це можливо за умови оволодіння студентами здатності до рефлексії. Рефлексія як духовно-практичний феномен виступає тут в якості підстави інноваційно-освітніх технологій з орієнтацією на активізацію ціннісно-сислової сфери особистості.

При цьому самосвідомість постає «живим» інструментом самоорганізації особистості.

Відповідно, стає необхідним переосмислення ракурсу проблеми, яка стосується підготовки майбутніх фахівців-психологів саме у такому сенсі, оскільки традиційна система сучасних вишів здебільшого зосереджена на знаневій освітній парадигмі, за якої недостатньо стимулюється активність студентів, зорієнтування навчального процесу на їх самопізнання та самовдосконалення, що є основою розвитку рефлексії та саморефлексії.

Одним із перспективних напрямів такої підготовки є рефлексивно-орієнтована концепція освіти, що створює переорієнтацію цільових установок для самореалізації та творчого розвитку. В основу рефлексивно-орієнтованої концепції покладено ідею організації взаємопов'язаної рефлексивної діяльності всіх суб'єктів, що забезпечують спрямованість основних навчальних процесів на розвиток рефлексії в цілому, її якостей і компонентів особистісно-сислової сфери суб'єктів навчальної діяльності. Вчені зауважують, що в спеціально створеному навчально-рефлексивному середовищі такий підхід спрацьовує у «концентрованому» вигляді, інтенсифікуючи процес розвитку професійної рефлексії, забезпечуючи рух від зовнішнього до внутрішнього, від запропонованих зразків поведінки і діяльності до їх усвідомлення та включення в структуру особистості.

Сучасний науково-технічний прогрес зумовив розвиток провідної тенденції сучасної освіти – перехід від інформаційно-когнітивної (психолого-просвітницької) до культурно-історичної (особистісної) педагогіки. Як показує аналіз найбільш авторитетних інноваційних освітніх підходів

О. Асмолова (смилова педагогіка), І. Абакумова, І. Зязюна (смилоосвіта в навчальному процесі, смислодидактика), І. Васильєва (смилова регуляція розумової діяльності), В. Знакова (операціональні смисли як чинник вибірковості і цілеспрямованості розумового пошуку), Є. Клочко, А. Кіктенко, О. Любарської (ініціація розумової діяльності), Е. Теліги, О. Пехоти (концепція регуляції і саморегуляції творчої розумової діяльності), стратегія інноваційного підходу в освіті спрямована на мобілізацію потенціалу самоорганізації навчання, проникнення і перенесення його в систему навчальної діяльності викладача і пізнавальної діяльності студента. З їх уведенням навчання перетворюється на провідного ініціативного партнера, який усвідомлює себе в якості перетворювача своїх сил і діючої сили.

Нова освітня парадигма розглядає в якості базової складової прагнення педагога допомогти тому, кого навчають, пізнати самого себе, свою унікальність, реалізувати власну індивідуальність і вибудувати траєкторію свого життєвого шляху і освіти. Воно відображає об'єктивну потребу навчального процесу в пошуку механізмів ініціації синхронізації смислового «поля» студента і навчального середовища, систем їхніх ціннісних орієнтацій і світобачення. Викладач у цьому сенсі виступає як «медіатор», як зв'язуючий чинник, що забезпечує зв'язок міжпоколінних надбань і культур.

Саме рефлексія є однією із головних складових сучасного інноваційного навчання. Її розглядають як найважливіший духовно-моральний феномен, завдяки якому свідомість постає «живим» інструментом самоорганізації особистості; дозволяє реалізувати фундаментальний дидактичний принцип, обґрунтований вітчизняною та зарубіжною педагогічною думкою. Усвідомлення рефлексії як «педагогічної універсалії», «живої» підстави інноваційного навчання зумовило культурну інтеграцію двох технологічних систем: «навчання знанням» і «навчання мислити», мейнстріму сучасної педагогіки.

Рефлексивні технології як особлива група педагогічних технологій виконують функцію ініціації розкриття, «ракрісталізації сенсу» щодо змісту, яке хоч і є їх носієм, не є самоцінним поки сенс не «розкритий» для студента. Сама технологія не несе в собі сенсу, вона лише дозволяє створити, або навпаки, ускладнити умови, за яких відбувається процес навчання, який розкриває той чи інший смисловий фрагмент змісту не на рівні спекулювання, а трансформації в подальшу навчальну діяльність. У навчальному процесі рефлексивні технології можуть виступати в ролі пошукової ініціації, «внутрішнього поштовху», навчального діалогу/полілогу, дидактичної підтримки, диференціації організації навчального процесу за умови, що всі ці технологічні компоненти будуть ефективні з орієнтацією на ціннісно-смилові особливості студентів. Тобто, іншими словами, що пізнане з «сенсом для інших» є «сенсом для себе» [4] за умови,

що воно відрефлексовується і центрується студентом [5; 6; 9]. Зауважимо, що диференціація поки ще не досить осмислена в педагогіці не просто як спосіб організації навчального процесу, а й як освітня технологія, що дозволяє в значній мірі індивідуалізувати навчання щодо врахування специфіки рівня домагань студента та їх рефлексивних інтенцій.

Принципово важливим є те, що рівень проблемності спеціально створеного навчально-рефлексивного середовища має забезпечити, водночас, психологічну безпеку й гідність кожної особистості. Тому таке середовище є площадкою для становлення особливого, науковоорганізованого мікросоціуму, який відрізняється від звичайного за змістом та інтенсивністю характеристики творчої спільної діяльності та спілкування, гуманістичними цінностями, інтелектуальною атмосферою тощо [5].

Узагальненими характеристиками навчально-рефлексивного середовища вважаємо:

1) організацію спільної діяльності студентів і викладачів, під час якої вони, аналізуючи власну діяльність, реалізують себе як творчі індивідуальності; задовольняють вищі людські потреби; при цьому через організацію спільної, взаємозалежної діяльності виникає ефект групового почуття корисності для іншого, водночас зберігається власна самоцінність;

2) спільне формування групових норм і принципів взаємодії гуманістичної спрямованості, зокрема, встановлення рівноправності партнерів у спілкуванні, емоційної відкритості й довіри один до одного, прийнятті іншої людини як цінності; толерантність, оптимізм, ставлення до групи як колективу творчих особистостей тощо;

3) розвиток духовної культури спільноти через соціальне, духовне і предметне збагачення спільної діяльності, спільне переживання почуття причетності до особливостей професійної культури, обговорення питань професійного самовизначення, місії вчителя початкових класів тощо;

4) сприяння інноваційній діяльності, залучення студентів до різноманітних видів науково-дослідної роботи (підготовка творчих і наукових робіт, виступи на наукових конференціях) через колективні дії з публічною демонстрацією результатів, як, наприклад, проектна діяльність з її рефлексивним аналізом;

5) установа в процесі спільної діяльності зворотного зв'язку між її учасниками (опитування, бесіди, групові форми спілкування тощо) з метою забезпечення процесу усвідомлення себе через іншого;

6) виконання системи спеціальних творчих завдань, які стимулюють розгляд педагогічних явищ у динаміці, швидке орієнтування в ситуації, здатність знаходити нестандартні рішення, які потребують рецензування, оцінки, висловлювання особистої думки, зародження сумнівів; зумовлюючи прийняття й програвання соціальної ролі (майбутнього вчителя початкових класів) з певними характеристиками, які

відповідають людині, орієнтованій на розвиток професійної рефлексії як необхідної умови професійного та особистісного розвитку;

7) переведення процесуального плану навчання в особистісно-орієнтований, що здійснюється через орієнтацію на спеціальне навчання методики педагогічного експерименту, інноваційним технологіям; розроблення професійно-ігрової діяльності, пов'язаної з організацією творчого процесу; формування культури спілкування.

У навчально-рефлексивному середовищі відбувається позитивна модифікація стосунків між викладачами і студентами. Такі стосунки втрачають характер примусу, а стають відносинами співпраці, взаєморегуляції, взаємодопомоги, співтворчості, діалогу. Зауважимо, що з навчальною метою діалог як система проблемно-пізнавальних запитань може передбачати навмисне загострення колізій, продумування різних варіантів розвитку сюжетних ліній, проектування способів взаємодії учасників діалогу і можливих ролей та умов їх прийняття, імпровізації, тобто такі ситуації, в яких важливо передбачити і зрозуміти поведінку учасників.

Необхідною умовою створення навчально-рефлексивного середовища є сприяння інноваційній діяльності самого психолога, яка, будучи соціально-педагогічним феноменом, є важливою особливістю його діяльності й характеризує складний сутнісний взаємозв'язок загальної культури, творчого потенціалу й професійної спрямованості [5; 9].

Відповідно, такий підхід до процесу професійно-педагогічної підготовки передбачає виконання таких функцій, що стимулюють внесення позитивних змін в існуюче навчально-розвивальне середовище. Зокрема, це функції проблематизації педагогічної діяльності, критичного ставлення, толерантності та ін. Саме вони, на нашу думку, сприяють створенню розвивального середовища, професійних інновацій, прагнення до самореалізації та самовдосконалення, втілення в професійну діяльність інноваційних технологій та ідей.

Істотною характеристикою такого підходу є діалогічність, яка забезпечує партнерство психологічних позицій взаємодіючих суб'єктів. Співпраця і співтворчість в інноваційному процесі передбачають відмову від менторських повчань диктату, сприяють утвердженню стосунків іншого типу, таких як спільний пошук та аналіз і самоаналіз одержаних результатів. Спільність у такому випадку не означає відмову від самостійності. Йдеться про інше – відмову від позиції, про те, що твоя думка, твій підхід є єдино правильними.

Критичне мислення у співтворчості розвиває здатність особистості до внутрішнього діалогу як основи самосвідомості й самопізнання. Такі зміни створюють новий тип організації мотиваційної сфери особистості (мотиви самоактуалізації, співтворчості, самопізнання і перетворення). Важливим новоутворенням, що виникає у такій ситуації спілкування, є

здатність до формування нової позиції особистості у ставленні до навколишніх суб'єктів взаємодії, засвоєння знань із психологічних наук, обраної професії, до самої себе. Вона вивільнюється від авторитарних претензій на єдину точку зору, відкривається всьому багатству форм набуття професійного досвіду, толерантності стосунків. У цьому контексті позиція продуктивної особистості формується в атмосфері свободи і відкритості спілкування. Важливу роль тут відіграє відкритість свого «Я», власного світу.

Надійним засобом формування не тільки позитивної мотивації до навчальної діяльності, а й вироблення вміння об'єктивного самоконтролю та адекватної критичної самооцінки є залучення студентів до процесу оцінювання (оцінка і самооцінка).

Оцінка результативності психологічної роботи охоплює наступні питання:

1) ефективність психологічного супроводу праці та життя клієнтів, цільова робота з ними у відповідності з поточними завданнями;

2) дієвість психологічної підтримки для розвитку творчого потенціалу клієнтів і надання їм допомоги у вирішенні різних проблем;

3) результативність психологічного освіти і консультування;

4) відповідність діагностичної роботи вимогам, що пред'являються до неї; правильність висновків і рекомендацій за результатами психодіагностичної роботи;

5) ефективність психопрофілактичної роботи, особливо у попередженні різних проявів девіантної поведінки, в подоланні кризових ситуацій та вирішенні проблем праці та життя організації;

6) компетентність і результативність психокорекційної та психореабілітаційної роботи.

Рівень компетентності у виконанні посадових обов'язків та участь у діяльності колективу, життя клієнта характеризується:

1) тимчасовими навантаженнями психолога в усій сфері праці, життя і безпосередньо в його професійній діяльності;

2) особистою участю психолога в роботі з різними категоріями клієнтів (людина-сім'я-колектив);

3) ефективністю системи взаємодії психолога з іншими посадовими особами з організації та проведення психологічної роботи, комунікабельністю у взаєминах з іншими службами;

4) ступенем обліку інформації психолога при прийнятті управлінських рішень;

5) участю психолога в роботі різних комісій та виконанням функцій, що виходять за рамки його посадових обов'язків;

6) дотриманням етичних норм роботи психолога;

7) самовдосконаленням і оволодінням продуктивними технологіями психологічної роботи.

Оцінка умов проведення психологічної роботи здійснюється за наступними пунктами:

1) оснащення кабінету психолога навчально-методичними, діагностичними матеріалами;

2) наявність і оснащення кімнати психологічного розвантаження;

3) матеріально-технічна база психологічної роботи.

Самооцінка досягнутого рівня оволодіння знаннями, вміннями й навичками, на думку науковців [2; 3; 8; 9 та ін.], значно впливає на вияв активності студентів у навчанні, оскільки оцінка діяльності, розуміння й згода з

цією оцінкою відіграють важливу мотиваційну роль у розвитку особистості через підвищення пізнавальної активності та пізнавального інтересу.

Отже, такий підхід сприяє виведенню професійної підготовки на особистісний рівень, забезпечуючи самореалізацію творчої індивідуальності майбутніх психологів, розвиток у них професійної рефлексії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А. Г. Психология личности : учебник / А. Г. Асмолов. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.

2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии: [кн. для работ. нар. образования] / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 302 с.

3. Зязюн І. А. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії / І. А. Зязюн // Світло. – 1996. – № 1. – С. 4-9.

4. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.

5. Марусинець М.М. Рефлексія як засіб інноваційної діяльності вчителя / М.М. Марусинець // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Вип. 43 (67): збірник наукових праць. – К. : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – С. 241-246.

REFERENES

1. Asmolov, A. G. (1990). *Psikhologiya lichnosti: uchebnyk [Psychology of the personality: textbook]*. Moscow: Izd-vo MHU [in Russian].

2. Bespalko, V. P. (1989). *Slaggaemye pedagogicheskoy tekhnologii: kn. dlya robot. nar. obrazovaniya [Elements of the educational technology: book for workers of public education]*. Moscow: Pedagogika [in Russian].

3. Ziazun, I. A. (1996). *Osvitni tekhnologii u vymirakh pedahohichnoi refleksii [Educational technology in pedagogical reflection measurements]*. *Svitlo – Shine, 1*, 4-9 [in Ukrainian].

4. Leontev, D. A. (1999). *Psikhologiya smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoy realnosti [Sense psychology: nature, structure and dynamics of semantic reality]*. Moscow: Smysl [in Russian].

5. Marusynets, M. M. (2014). *Refleksiya yak zasib innovatsiynoyi diyalnosti vchytelya [Reflection as a means of innovative activities of a teacher]*. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 12. Psykholohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats – Scientific bulletin of Dragomanov NPU. Series 12. Psychology:*

6. Модели рефлексии : сб. науч. ст. / Ин-т философии и права СО РАН ; Ин-т интеллектуал. инноваций и проблем консультирования; Науч. совет СО РАО по филос. и пед. проблемам образования ; [отв. ред. И.С. Ладенко]. – Новосибирск: ЭКОР, 1995. – 213 с.

7. Пехота О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К.: А.С.К. – 256 с.

8. Семиченко В. А. Психология педагогической деятельности : навч. посіб. / В. А. Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с.

9. Симоненко С. М. Особливості впливу індивідуально-психологічних властивостей на творчу діяльність особистості / С. М. Симоненко, О. М. Чабан // Наука і освіта. – 2013. – №7. – С. 270-277.

10. Щедровицкий Г. П. Мышление. Понимание. Рефлексия / Г. П. Щедровицкий. – М.: Наследие ММК, 2005. – 800 с.

gy: collection of scientific works, 43, 241-246. Kyiv: NPU imeni M.P.Drahomanova [in Ukrainian]

6. Ladenko, I. S. (1995). *Modely refleksyy: sb. nauch. st. [Models of reflection: collection of scientific works]*. Novosybyrsk: ÉKOR [in Russian].

7. Pyekhota, O. M., Kiktenko, A. Z. & Lyubarska, O. M. (2001). *Osvitni tekhnologii :navch.-metod. posib. [Educational technologies: textbook]*. Kiev: A.S.K. [in Ukrainian].

8. Semychenko, V. A. (2004). *Psykholohiia pedahohichnoi diialnosti: navch. posib [Psychology Teacher activity: Textbook]*. Kyiv: Vyscha shk. [in Ukrainian].

9. Symonenko, S. M. & Chaban, O. M. (2013). *Osoblyvosti vplyvu indyvidualno-psykholohichnykh vlastyvostey na tvorchu diyalnist osobytosti [Features of influence of individual psychological properties of the individual's creative work]*. *Nauka i osvita – Science and education, 7, 270-277 [in Ukrainian]*.

10. Shchedrovyt'skyy, H. P. (2005). *Myshlenie. Pomyanie. Refleksiya [Thinking. Understanding. Reflection]*. Moscow: Nasledye MMK [in Russian].

Марьяна Михайловна Марусинець,
доктор педагогических наук, профессор кафедры психологии и педагогики,
Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова,
ул. Пирогова, 9, г. Киев, Украина

РЕФЛЕКСИВНАЯ ПАРАДИГМА В КООРДИНАТАХ МОДЕРНИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ ПСИХОЛОГОВ

В статье изучается проблема подготовки будущих психологов в современных ВУЗах с ориентацией на новые подходы, концепции, теории. Среди них приоритетной является рефлексивная, которая способствует переориентации целевых установок на самореализацию и творческое развитие личности специалиста. В ее основе – идея организации взаимосвязанной рефлексивной деятельности всех субъектов, обеспечивающих направление учебного процесса на развитие рефлексии в целом, ее механизмов и компонентов личностно-смысловой сферы субъект-субъектного и полисубъектного взаимодействия, в частности. Соответственно, становится необходимым переосмысление ракурса подготовки будущих специалистов-психологов к современным требованиям, связанным с модернизацией образования, поскольку традиционная система сосредоточена на когнитивной образовательной парадигме, которая недостаточно стимулирует активность студентов, ориентацию учебного процесса на самопознание, саморазвитие, саморегуляцию, самосовершенствование, что служит основой развития рефлексии и саморефлексии. Именно рефлексия является одной из главных составляющих современного инновационного обучения и выступает важнейшим духовно-нравственным феноменом, благодаря которому сознание предстает «живым» инструментом самоорганизации личности, что позволяет реализовать дидактические принципы, обоснованные отечественной и зарубежной психолого-педагогической теорией и практикой. Осознание рефлексии как «психолого-педагогической универсалии», «живого» основания инновационного обучения предопределило культурную интеграцию двух технологических систем: «обучение знаниям» и «обучение мышлению», мейн-стрима современной педагогики. В таком контексте учебно-рефлексивная среда выступает одним из важных условий модификации отношений между преподавателями и студентами. Соответственно, утрачивается характер принуждения, и вместо них возникают отношения сотрудничества, взаиморегуляции, взаимопомощи, сотворчества, доверительного диалога. Последний выступает системой развития проблемно-познавательных вопросов, продумывания различных вариантов развития сюжетных линий, проектирования способов взаимодействия участников диалога, возможных ролей и условий их принятия, импровизации, плюрализма мысли и тому подобное. Иными словами, ситуации, в которых важно предсказать и понять поведение участников. Указано, что необходимым условием создания учебно-рефлексивной среды является содействие инновационной деятельности самого психолога, которая, выступая социально-педагогическим феноменом, является важной особенностью его деятельности и характеризует сложную существенную взаимосвязь общей культуры, творческого потенциала и профессиональной направленности будущего психолога.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивный подход, рефлексивная среда, модернизация образования, подготовка психологов.

Mariana Marusinets,
Doctor of Pedagogy, professor,
Department of Psychology and Pedagogy,
National Pedagogical Dragomanov University,
9, Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine

REFLEXIVE APPROACHES IN MODERNISATION OF FUTURE PSYCHOLOGISTS' TRAINING

The article deals with the issue of training future psychologists at modern universities with a focus on the new approaches, concepts and theories. Among them, the reflexive one is of priority, as it contributes to the reorientation of targets for self-realisation and creative development of a professional's personality. It is based on the idea of interconnected reflexive activities of all members providing the direction of the educational process at the development of reflection in general, its mechanisms and components of personal-semantic sphere, and multi-subjective interaction in particular. Consequently, it becomes necessary to reconsider the specificity of future specialists-psychologists' training according to the modern challenges related to the modernisation of education, because the traditional system of modern universities is mainly focused on cognitive educational paradigm, in which the activities of the students, the process of their self-education, self-development, self-regulation, self-improvement, which serves as the basis for the development of reflection and self-reflection, are stimulated insufficiently. It is the reflection that is one of the main components of a modern and innovative process of learning, as it acts as the most important ethical and moral phenomenon, due to which the consciousness appears to be an active tool of self-organisation of a personality; makes it possible to implement basic didactical principle, which is justified by domestic and foreign psychological and pedagogical thought. Awareness of reflection as "psychological and pedagogical fundamentals", "live" foundations of innovative teaching determined the

cultural integration of two technological phenomena: “Teaching to form knowledge” and “Teaching to think” – main-streams of modern education. One of the necessary conditions for the creation of educational and reflective environment is the promotion of innovative activities of the psychologist, which, being a socio-pedagogical phenomenon, is an important feature of his/her activities and characterises the complex relationships of the common culture, creative potential and professional orientation of a future psychologist.

Keywords: reflection, reflective paradigm, reflective environment, modernisation of education, training of specialists majoring in psychology.

Подано до редакції 17.10.2016

УДК: 371.72: 371.217

Олександр Васильович Сватенков,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
вул. Графська, 2, м. Ніжин, Україна*

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ РОБОТИ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ОЗДОРОВЛЕННЯ І ВІДПОЧИНКУ

Статтю присвячено аналізу досвіду використання форм організації дозвілля дітей в умовах дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Розглянуто основні анімаційні блоки режиму дня, особливості організації та проведення окремих форм роботи (квести, спортивні змагання, інтелектуальні ігри, тренінгові заняття, гурткова робота тощо), проаналізовано досвід анімаційної роботи в умовах дитячих закладів оздоровлення і відпочинку.

Ключові слова: дитячий заклад оздоровлення і відпочинку, організаційна форма, режим дня, дозвілля.

Сучасний дитячий заклад оздоровлення і відпочинку – це складна система, яка включає не лише педагогічний, психологічний, матеріально-технічний та кадровий елементи, але й елемент фінансовий: окупність діяльності закладу з точки зору витрат/прибутків. У таких умовах педагогічна та психологічна складові відходять на другий план. Причому часто причиною цього стають самі батьки дітей, які замість аналізу змісту роботи табору, професійних якостей педагогічного колективу, акцентують свою увагу на побутових речах. Окрім того, ще однією проблемою сучасного табору є бурхливий розвиток інтернету та гаджетів, які вже стали звичною формою дозвілля сучасних дітей будь-якого віку. Саме тому, на нашу думку, одним із найбільш оптимальних шляхів роботи дитячого закладу оздоровлення і відпочинку є побудова динамічної, різнопланової програми відпочинку, яка б включала широкий спектр організаційних форм різної спрямованості з опорою на вікові особливості дітей.

Відповідно, метою статті є представлення систематизованого досвіду використання організаційних форм у роботі дитячого закладу оздоровлення і відпочинку.

Зазначимо, що різним аспектам діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку присвячена низка праць вітчизняних вчених: О. Биковської, Р. Вайноли, О. Ванджури, В. Гаврішко, А. Капської, О. Карпенко, Є. Коваленко, М. Наказного, Д. Пенішкевич, Ж. Петрочко, О. Подшибякіної, С. Симоненко, В. Солової, Г. Чернишової, Н. Яковець та ін.

Відповідно до закону України «Про оздоровлен-

ня та відпочинок дітей» дитячий заклад оздоровлення та відпочинку – це постійно або тимчасово діючий, спеціально організований або пристосований заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку [1]. Всі дитячі заклади поділяються на дві групи, а саме: заклади оздоровлення і заклади відпочинку дітей. До дитячих закладів оздоровлення належать:

– *дитячий заклад санаторного типу* – заклад, у якому діти перебувають цілодобово і де разом з оздоровчими надається комплекс медичних послуг, спрямованих на поліпшення стану їхнього здоров'я, запобігання захворюванням. З урахуванням природно-кліматичних умов, наявної лікувально-оздоровчої бази, кадрового забезпечення такі заклади можуть бути спеціалізованими;

– *дитячий центр* – заклад, що функціонує протягом року, в якому діти перебувають цілодобово. Він має відповідне кадрове забезпечення, спеціально відведену територію, матеріально-технічну базу, які відповідають санітарно-гігієнічним нормам для організації оздоровлення, відпочинку та навчання дітей;

– *позаміський заклад оздоровлення та відпочинку* – заклад, що функціонує протягом року, сезонно або під час канікул, у якому діти перебувають цілодобово. Він повинен мати спеціально відведену терито-